

CATAMARANPROJECT: 3 VOORBEELDEN

Anita Hofman, Trees van der Hoogt & Ina Vording

Inleiding

In het schooljaar 2002/2003 volgden de cursisten Ina Vording, Trees van der Hoogt en Anita Hofman, (docenten Nederlands aan de Pabo's: respectievelijk Hogeschool Drenthe, locatie Emmen en Hogeschool Edith Stein/OCT te Hengelo) de cursus Ruim Baan II. Deze cursus voor docenten Nederlands, georganiseerd door de SLO, werd geleid door Mieke Smits en Harry Paus. Als eindopdracht moest elke cursist een 'Catamaran-project' opzetten. In dit artikel zullen bovengenoemde cursisten een beschrijving geven van hun invulling van dit project.

1 Wat is Catamaran ?

Gelijkwaardigheid

De naam van het project is ontleend aan de gelijknamige zeilboot. Een Catamaran is een zeilboot die drijft op twee pijlers. Deze twee pijlers symboliseren de vernieuwde opzet voor samenwerking tussen Pabo en basisschool. Zoals de pijlers van een Catamaran de boot dragen, zo dragen zowel de Pabo als de basisschool samen op een gelijkwaardige wijze zorg voor de ontwikkeling van het leerproces van de student. Dit idee is ontleend aan de zgn. 'opleidingsscholen'(noot) waarin 'werkplekieren' het uitgangspunt is.

Theorie en Praktijk

Vanuit de Catamaran gedachte gaan theorie en praktijk hand in hand samen op. De Pabodocent heeft als doel dat studenten zich verdiepen in onderdelen van taaldomeinen. De leerkracht op een basisschool heeft vaak te weinig tijd om zich te verdiepen in vernieuwde inzichten op taalgebied en taaldidactiek. De bestaande situatie blijft daarom gehandhaafd, terwijl er wel vragen zijn. De Pabostudent kan een prachtige bijdrage leveren aan beantwoording van vragen. Op de Pabo hoort de student de nieuwste inzichten en kan zo theoretische input leveren aan de basisschool.

Win-win-situatie

Pabo en basisschool hebben elkaar nodig. In de praktijk blijkt vaak dat opdrachten vanuit de Pabo met name schools en theoretisch zijn. Om betrokkenheid van de student te vergroten wil de opleiding dat studenten vanuit authentieke leersituaties leerervaringen opdoen. De basisschool kan zo'n leeromgeving bieden. We kunnen dus spreken van een win-win-situatie, want beide betrokkenen worden er beter van.

2 Gevolgen voor rol van Pabodocent, leerkracht en student

Nog steeds zijn veel opdrachten op de Pabo niet echt betekenisvol voor de student. Meestal moet de student als verwerking van de leerstof een verslag schrijven dat vervolgens in de kast of de prullenbak verdwijnt (evenals de kennis).

In een Catamaranopzet schrijft de student echter niet voor de juf, maar met een echt doel. De vraag van de basisschool is het vertrekpunt; het eindpunt is een product waar in de praktijk wat mee wordt gedaan. Dat betekent voor de student een natuurlijke trigger om zich te gaan verdiepen in de leerstof. Van de Pabodocent vraagt deze manier van werken in de eerste plaats flexibiliteit. Deze moet de student volgen en inhoudelijk begeleiden bij de zoektocht naar het vinden van een oplossing voor de vraag van de school. Tevens stuurt de Pabodocent het leren door de student te helpen bij het ontwikkelen van metacognitieve vaardigheden; waarmee de student uiteindelijk in staat zal zijn zelfstandig onderzoek te verrichten. Kennisoverdracht is niet meer doceren, maar het zorgvuldig en op het juiste moment doseren van theorie en inzichten die de student kan gebruiken. Op deze wijze komt nieuwe kennis op natuurlijke wijze op de basisschool. Door de intermediërende rol van de student komen vernieuwingen minder bedreigend over omdat de leerkracht een actieve rol speelt bij de totstandkoming van het uiteindelijke product.

Door de centrale rol die de student speelt in deze manier van samenwerken zouden we dus eigenlijk moeten spreken van een win-win-win-situatie. Basisschool, Pabo en student vormen samen team waar uiteindelijk alle partijen leren van elkaar.

3 De praktijk

Opzet

Hoewel het Catamaranidee ons erg aansprak was het voor alledrie een zoektocht hoe dit project in het bestaande curriculum ingepast moest worden. Omdat het om vakinhoudelijke verdieping gaat, kozen we allemaal voor studenten in de laatste fase van de opleiding. Studielast zou ongeveer 2 studiepunten moeten zijn. Verder moesten we contact zoeken met een school die 'een vraag op het gebied van taal' had. Uiteindelijk zijn we er alledrie in geslaagd een 'samenwerkingsverband' te creëren waarbij sprake was van de bovengenoemde win-win-win-situatie.

Hieronder volgt de inhoudelijke beschrijving van de drie heel verschillende projecten. We hebben elk voor een verschillende invalshoek gekozen:

- project begrijpend lezen: belicht vanuit de Pabodocent
- project stellen: belicht vanuit de basisschoolleerkracht
- project interpunctie: met de focus op het eindproduct

3.1 Catamaranproject Lezen

(Een procesbeschrijving van de opzet en uitvoering van het catamaranproject op Hogeschool Edith Stein Hengelo door Anita Hofman.)

Vorbereiding: zoeken van een school en studenten

Via een collega word ik geattendeerd op een school. Tijdens een eerste afspraak met de school blijkt dat de school het volgende probleem heeft: lage scores op Cito begrip- en woordenschat. De school wil meewerken aan het Catamaranproject als het volgende doel wordt gerealiseerd: hogere scores op begrip- en woordenschat in 2006.

Aan de derde jaarsklassen wordt de mogelijkheid geboden alvast aan een vierdejaars vak te werken: vakkundig = het uitdiepen van een onderdeel van taal. Dit aanbod is motiverend: maar liefst 6 studenten reageren.

Probleemverheldering

Tijdens een gezamenlijk overleg met: Pabo, basisschool en 6 studenten wordt besproken welke vraag aan het probleem van de school ten grondslag ligt. Hoe komt het dat de citoscores zo laag zijn? Het probleem wordt in 3 deelonderwerpen gesplitst: leespromotie, begrip- en woordenschat. De studenten gaan in tweetallen aan de onderwerpen werken.

Onderzoeksfase studenten

De studenten gaan zelfstandig op onderzoek uit en proberen de volgende deelvragen te beantwoorden:

- Observatie leeslessen: hoe zien de lessen begrip- en woordenschat er in de praktijk uit? Rol van leerkracht en leerlingen
- Welke methode wordt gebruikt: analyse en beschrijving hiervan.
- Hoe ziet woordenschatonderwijs er in de praktijk uit?
- Wat wordt er gedaan aan leespromotie?
- Literatuuronderzoek: hoe ziet goed leesonderwijs eruit? Beschrijving hiervan.

Tussentijdse evaluatie

Aan de hand van de ruwe gegevens uit het onderzoek komen we tijdens weer een gezamenlijke bijeenkomst van basisschool, Pabo en studenten tot de volgende conclusie: kinderen worden onvoldoende geleerd hoe ze zelfstandig een tekst moeten aanpakken!

Eindproduct voor basisschool

We spreken af dat de studenten het volgende gaan ontwikkelen

- een visueel stappenplan waarmee kinderen zelfstandig aan de slag kunnen bij het lezen van een tekst: onderwerp: leesstrategieën en stappenplan bij moeilijke woorden.
- Het stappenplan is voor de groepen groep 5 /m 8.
- Het moet ook toepasbaar zijn bij de zaakvakken.

Eindproduct voor de Pabo

Logboek met beschrijving van leerproces.

Presentatie van het eindproduct aan het team

Tijdens een vergadering presenteren de studenten het eindproduct aan het team. De leerkrachten kunnen meteen aan de slag met de handleiding als onderbouwing en de beschrijving van de introductielessen.

Mijn ervaring

Voor mij was het eindproduct van de studenten niet het belangrijkste van dit project. De Catamarangedachte kwam voor mij met name naar voren tijdens de momenten waarop de studenten, basisschool en ik in overleg waren over inhoud en uitvoering. Dit waren voor mij de cruciale momenten omdat er op gelijkwaardige wijze kennisoverdracht plaats vond. We keken vanuit onze eigen invalshoek naar het probleem en kwamen gezamenlijk op nieuwe ideeën. We voelden ons verbonden en hadden echt het idee er samen voor te staan. Het was voor mij een prachtige ervaring om te merken hoe je gelijkwaardig, maar toch als expert op natuurlijke manier aan kennisoverdracht kunt doen.

De uitvoering van het project was voor ons lang niet altijd eenvoudig. Aan de vraag van de school lag een veel essentiëlere vraag ten grondslag nl. wordt kinderen wel geleerd om zelfstandig een tekst aan te pakken? Weerstand van de leerkrachten maakte het lastig voor de studenten. De betrokken leerkrachten stonden soms tussen 2 vuren. Het was dan ook een overwinning dat we de leerkrachten toch enthousiast kregen. Dit is met name te danken aan de enorme inzet van de studenten. De producten die ze hadden gemaakt waren direct toepasbaar. Er was veel waardering voor hun enthousiasme. Dat laatste bleek ook uit de evaluatie:

- "Zulke stagiaires wilden we altijd wel". Bereikt is dat het lezen vanuit een gemeenschappelijke visie wordt aangepakt. Het stappenplan wordt in de bovenbouw bij de zaakvakken gebruikt.
- "Vooral het idee dat er echt iets met hun product wordt gedaan is motiverend. Twee van hen zijn dit jaar zelfstandig begonnen met een 'Catamaranproject' op hun LIO-school."
- "Ik ben enthousiast en zou dit project graag als vast onderdeel van de opleiding zien."

3.2 Catamaranproject Stellen

(Een beschrijving van het Catamaranproject gezien door de ogen van de taalcoördinator. Door Trees van der Hoogt, Hogeschool Edith Stein/OC, Hengelo.)

De Sint Janschool, een basisschool in een sociaal gemengde en zwakke wijk, heeft sinds 4 jaar een taalcoördinator. Zij draagt zorg voor een doorgaande lijn in het taalonderwijs. Er wordt geprobeerd niet alleen een doorgaande lijn te hebben qua inhoud, maar ook qua aanpak. Als start heeft er een onderzoek plaatsgevonden naar

knelpunten in het taalonderwijs. De volgende stap was het opstellen van een taalbeleidsplan waarin de essentie van het taalonderwijs op deze school is beschreven en de speerpunten per jaar zijn aangegeven.

Het belangrijkste speerpunt in schooljaar 2002-2003 was woordenschattraining. Deze school startte met het project Piramide voor kleuters en een speciaal project voor woordenschattraining : "TaalOnderwijs Op de Sint Jan Enschede: TOOSJE". Bij de ontwikkeling hiervan participeerden ook twee Lio-studenten in het kader van hun vakkundig Nederlands. Zij deden onderzoeken en zetten een verbeteringstraject op. Zij hebben over deze aanpak een handleiding voor de leerkrachten geschreven en een presentatie gegeven in de taalvergadering. Dat was een goede aanzet om structureel onderwijs in woordenschat te implementeren op de Sint Jan. Iedereen werkt er nu twee jaar mee en de resultaten zijn al merkbaar.

Het team van de Sint Jan was dus blij te horen dat hun twee Lio-studenten van 2003-2004 mee konden doen met het CATAMARANPROJECT. Stellen was speerpunt voor 2003-2004.

De leerkrachten van de groepen 4 en 5 besloten te participeren in het driehoeksoverleg Pabodocent- studenten - leerkrachten basisschool. Bedoeling was om op gelijkwaardige wijze samen te werken en de taken te verdelen.

Een goede en duidelijke startvraag was van belang voor de studenten.

Uit het eerste driehoeksoverleg kwam die duidelijk naar voren: ontwerp een strategische leerlijn voor stellen met duidelijke opdrachtkaarten voor de kinderen. Het geheel moet passen binnen de taalmethode Taal Actief. De opdrachten moeten ook betekenisvoller worden. Er moet meer feedback gegeven worden en doel en publiek moeten bekend zijn. Interactief stellen dus!

- Studenten zijn gestart met een theoretische verdieping rond het stelproces.
- Ze onderzochten de leerlijn van Taal Actief en een tweede methode.
- Ze analyseerden de doelen van groep 4 en 5.
- Er werd besloten te gaan werken met het vismodel voor verhalen en brieven.
- Voor groep 5 is ook een leerlijn voor gedichten(met handelingswijzers) ontworpen.
- De leerkrachten hebben ook enkele lessen volgens deze opzet hiermee gegeven en daarna hun bevindingen met de studenten besproken.
- De Pabodocent observeerde enkele lessen die later gezamenlijk werden geanalyseerd.
- Er werd een handleiding geschreven over strategisch handelen voor de leerkrachten. Modellen en werken met voorbeeldteksten en gerichte aanwijzingen werd hierin nader uitgewerkt.

Kinderen en leerkrachten werkten met plezier aan deze nieuwe opzet. De leerkrachten van de bovenbouw zijn ook enthousiast en dit schooljaar wordt het project verder uitgewerkt voor de bovenbouw.

3.3 Catamaranproject Interpunctie

(Een beschrijving van het product dat is ontstaan vanuit het Catamaranproject, Hogeschool Drenthe (lokatie Emmen) - door Ina Vording.)

De lessenserie "Leestekens" is opgezet, omdat het team van de basisschool, waarvoor deze lessen zijn gemaakt, vindt dat de leerlingen de leestekens slecht gebruiken. In de taalmethode wordt sporadisch aandacht besteed aan het gebruik van leestekens. De basisschool wilde een opzet waarbij regelmatig aandacht besteed wordt aan de leestekens. Deze lessenserie van elf lessen past bij de wens van de school. De lessen kunnen in een periode van een aantal weken worden gegeven in groep 7 en/of groep 8.

Inhoud lessenserie : hoofdletters, punten, vraagtekens, uitroepetekens, komma's, aanhangstekens, dubbele punt. Na elke drie lessen vindt een herhalingsles plaats met daarin de tot dan toe behandelde leestekens.

Doek: de leerlingen spelenderwijs leestekens leren gebruiken.

Uitgangspunt : de regel behorende bij het gebruik van een leesteken wordt niet vooraf gegeven. De leerlingen moeten zelf ontdekken/ervaren waarom het toch erg handig kan zijn, leestekens te gebruiken.

Hierna volgt de opzet van één van de lessen: Les 6 (komma's).

Doel

- De leerlingen leren de komma's op de juiste plaats in de zin te gebruiken.
- De leerlingen kunnen dit aan het eind van de les zelfstandig toepassen.

Het onderstaande versje wordt op het bord gezet of op papier aan de kinderen uitgereikt.

Kabouter Christoffel

Kabouter Christoffel woont in een pantoffel

In een pantoffel met ruiten

Hij heeft er zijn bedje zijn boeltje zijn tafeltje zijn stoeltje

En het is er véél lekkerder dan buiten.

Lesinhoud

Stap 1:

Het versje wordt gezamenlijk gelezen.

Valt de leerlingen iets op? Wat mist er?

Stap 2:

Samen met de leerlingen bekijken wat er veranderd moet worden in de tekst.

Op het bord verbetert de leerkracht de tekst. De kinderen kunnen dat eerst ook op hun papier doen.

Het is de bedoeling dat de tekst er dan goed uitziet met de benodigde komma's.

Stap 3:

Waarom moeten op deze plaatsen komma's worden ingevoegd?

De leerkracht schrijft de spellingregel die de leerlingen zelf hebben bedacht op het bord.

De leerlingen noteren de juiste regel op het regelblad. (Aan het eind van de lessenserie hebben de leerlingen een blad met daarop alle regels voor het gebruik van de leestekens).

Stap 4:

De regels worden voor het gebruik van komma's worden nog een keer herhaald en de leerlingen moeten bij deze regels een voorbeeld bedenken.

Stap 5:

Als rode draad loopt door de lessenserie het verhaal: "Na regen komt zonneschijn".

Dit verhaal wordt gebruikt om de leerlingen gemotiveerd te houden.

Het verhaal dient tevens als verwerking.

Soms wordt een stukje van het verhaal voorgelezen, waarna de leerlingen een deel van die tekst, die in hun werkboek staat, moeten herschrijven met de juiste leestekens.

4 Win-win-winsituatie?

- Voor de basisschool: onderwijsvernieuwing komt op gang. Leerkrachten worden ondersteund in het invoeren van nieuwe ideeën. Het is ook een belangrijke tijdswinst omdat studenten het voorbereidende werk verrichten.
- Voor de Pabodocent: een goede band met de werkvloer ontstaat tijdens dit project. Iedereen kan zijn eigen deskundigheid inbrengen. De kloof tussen theorie en praktijk wordt kleiner.
- Voor de studenten: er is een duidelijke groei in deskundigheid. De presentatie in het team is van belang. Studenten voelen dat ze meetellen en dat hun werk door iedereen serieus wordt genomen. De bestede tijd is dus niet enkel voor een studiepoint, maar voor vernieuwingen die daadwerkelijk worden uitgevoerd.

Bij de opzet van een dergelijk project is het van belang dat de basisscholen zien dat ze een cadeau krijgen en niet een project dat weer extra tijd kost. Er moet echt gewerkt worden aan een duidelijke vraag van de school zelf.

Zelf zijn we erg enthousiast en we zouden dit project graag als een vast onderdeel van de opleiding zien.

Bibliografie

Paus, H. & Dijkxhoorn, P. (1999), *De Catamaran in het zoeklicht*. Enschede: SLO.